

МОРЕНЕЦЬ І. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІЕСЛІВНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСА -IZ- (A)

В статті розглядаються твірні основи дієслів, утворених за допомогою суфікса *-iz-(a)*.

Ключові слова: суфікс, твірна основа, дієслово, іменник, прикметник.

В статье рассматриваются словообразовательные основы глаголов, образованных с помощью суффикса *-iz-(a)*.

Ключевые слова: суффикс, словообразовательная основа, глагол, имя существительное, имя прилагательное.

The article focuses on word-formation stems composed by the suffix *-iz-(a)*.

Key words: suffix, word-formation stem, verb, noun, adjective.

Актуальність статті полягає в тому, що в ній досліджено суфіксальне словотворення в сучасній іспанській мові на принципово нових наукових засадах, а саме: усі аспекти ознак, властивостей і процесів, які притаманні цьому типові словотворення, розглядаються на когнітивно-ономасіологічній основі.

Мета статті – вивчення твірних основ дієслів на *-iz-(a)-*, які базуються на порівнянні дериваційних серій грецької та іспанської мов.

Об'єктом роботи є суфіксальне словотворення дієслів в сучасній іспанській мові.

Матеріалом дослідження слугували суцільна вибірка іспанських дієслівних новоутворень із суфіксом *-iz-(a)-* зі словника I. Bosque (*Diccionario inverso de la lengua española*) та їхня семантична інтерпретація в словниках *Diccionario de la lengua española* за редакцією Королівської Академії Іспанії.

Проблема визначення твірних основ дієслів утворених шляхом *-iz-(a)-* зосереджено на групі дієслів, яким, у крайньому разі формально, можна приписати як іменникову (*átono* → *atomizar*), так і прикметникову основу на *-ic-(o/a)* з усіченням прикметникового суфікса (*atómico* → *atomizar*). У всіх цих деривативних серіях співіснують іменник, прикметник на *-ic-(o/a)* і дієслово на *-iz-(a)-*. Ми повинні з'ясувати чи дієслово бере за свою твірну основу іменник чи прикметник.

У цій групі дієслів можна встановити різницю між деривативними серіями, першою твірною основою, яких є простий чи складний іменник не грецького походження і тими, що мають грецьку основу [1]. Перша (з них) є нечисленною:

	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>alcohol</i>	<i>alcoholizar</i>	<i>alcohólico</i>
<i>consonante</i>	<i>consonantizar</i>	<i>consonántico</i>
<i>higiene</i>	<i>higienizar</i>	<i>higiénico</i>
<i>vocal</i>	<i>vocalizar</i>	<i>vocálico</i>

У серіях, в яких перша твірна основа є грецького походження, можна виокремити шість типів. Перший з них утворюють ті серії, що виходять з несуксованої грецької основи:

1)

	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>átomo</i>	<i>atomizar</i>	<i>atómico</i>
<i>canón</i>	<i>canonizar</i>	<i>canónico</i>
<i>cólera</i>	<i>colerizar</i>	<i>colérico</i>
<i>hipérbole</i>	<i>hiperbolizar</i>	<i>hiperbólico</i>
<i>método</i>	<i>metodizar</i>	<i>metódico</i>
<i>metáfora</i>	<i>metaforizar</i>	<i>metafórico</i>
<i>meteoro</i>	<i>meteorizar</i>	<i>meteórico</i>
<i>órgano</i>	<i>organizar</i>	<i>orgánico</i>
<i>sílaba</i>	<i>silabizar</i>	<i>silábico</i>
<i>símbolo</i>	<i>simbolizar</i>	<i>simbólico</i>

Крім цього, існують ще чотири потрібні серії, у яких твірною основою дієслова, утвореною за допомогою *-iz-(a)-* та від прикметників шляхом *-ic-(o/a)* – є простий іменник із закінченнями *-ma*, *-sis*, *-ta* та *ía*:

2)

<u>-MA</u>	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>anatema</i>	<i>anatemizar</i>	<i>anatemático</i>
<i>axioma</i>	<i>axiomatizar</i>	<i>axiomático</i>
<i>clima</i>	<i>climatizar</i>	<i>climático</i>
<i>dogma</i>	<i>dogmatizar</i>	<i>dogmático</i>
<i>drama</i>	<i>dramatizar</i>	<i>dramático</i>
<i>esquema</i>	<i>esquematar</i>	<i>esquemático</i>

<i>estigma</i>	<i>estigmatizar</i>	<i>estigmático</i>
<i>problema</i>	<i>problematizar</i>	<i>problemático</i>
<i>sistema</i>	<i>sistematizar</i>	<i>sistemático</i>
<i>trauma</i>	<i>traumatizar</i>	<i>traumático</i>

3)

<u>-SIS</u>	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>análisis</i>	<i>analizar</i>	<i>analítico</i>
<i>catequesis</i>	<i>catequizar</i>	<i>catequético</i>
<i>diálisis</i>	<i>dializar</i>	<i>dialítico</i>
<i>electrólisis</i>	<i>electrolizar</i>	<i>electrolítico</i>
<i>énfasis</i>	<i>enfaticar</i>	<i>enfático</i>
<i>hipnosis</i>	<i>hipnotizar</i>	<i>hipnótico</i>
<i>narcosis</i>	<i>narcotizar</i>	<i>narcótico</i>
<i>síntesis</i>	<i>sintetizar</i>	<i>sintético</i>

4)

<u>-TA</u>	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>autómata</i>	<i>automatizar</i>	<i>automático</i>
<i>déspota</i>	<i>despotizar</i>	<i>despótico</i>
<i>poeta</i>	<i>poetizar</i>	<i>poético</i>
<i>profeta</i>	<i>profetizar</i>	<i>profético</i>

5)

<u>-ÍA</u>	<u>-IZ-(A)-</u>	<u>-IC-(O/A)</u>
<i>antipatía</i>	<i>antipatizar</i>	<i>antipático</i>
<i>agonía</i>	<i>agonizar</i>	<i>agónico</i>
<i>alegoría</i>	<i>alegorizar</i>	<i>alegórico</i>
<i>armonía</i>	<i>armonizar</i>	<i>armónico</i>
<i>anatomía</i>	<i>anatomizar</i>	<i>anatómico</i>
<i>ironía</i>	<i>ironizar</i>	<i>irónico</i>
<i>melancolía</i>	<i>melancolizar</i>	<i>melancólico</i>
<i>teoría</i>	<i>teorizar</i>	<i>teórico</i>
<i>simpatía</i>	<i>simpatizar</i>	<i>simpático</i>
<i>sincronía</i>	<i>sincronizar</i>	<i>sincrónico</i>
<i>sintonía</i>	<i>sintonizar</i>	<i>sintónico</i>

Крім цих п'ятьох наведених вище серій існує й шоста серія, у якій іменник на *-iá-* є похідним від простого іменника; у ній, безсумнівно, необхідно з'ясувати, чи є твірною основою дієслова простим іменником або складним зі закінченням *-iá*:

б)

	<i>-ÍA</i>	<i>-IZ-(A)-</i>	<i>-IC-(O/A)</i>
<i>anarco</i>	<i>anarquía</i>	<i>anarquizar</i>	<i>anárquico</i>
<i>ecónomo</i>	<i>economía</i>	<i>economizar</i>	<i>económico</i>
<i>etimólogo</i>	<i>etimología</i>	<i>etimologizar</i>	<i>etimológico</i>
<i>jerarca</i>	<i>jerarquía</i>	<i>jerarquizar</i>	<i>jerárquico</i>
<i>tirano</i>	<i>tiranía</i>	<i>tiranizar</i>	<i>tirárquico</i>
<i>teólogo</i>	<i>teología</i>	<i>teologizar</i>	<i>teológico</i>

У цих випадках значення дієслів на *-iz-(a)-* вказує на те, що його твірною основою є не простий іменник *-iá* [1:251-252]:

economizar “*ahorrar (hacer economía)*”

etimologizar “*sacar o averiguar etimologías; trabajar en esta materia*”

jerarquizar “*organizar jerárquicamente (organizar por la jerarquía)*”

teologizar “*discurrir sobre principios o razones teológicas*”.

Якщо за твірну основу взяти прості іменники, значенням їх буде “*ser ecónomo, etimólogo, jerarca, teólogo*”, оскільки даний іменник означає ремесло чи заняття людини. Це значення є таким самим, яке мають і деномінальні дієслова звичної дії, утворені за допомогою суфікса *-e-(a)-*. Значення цих дієслів, якщо взяти за їх твірну основу простий іменник, віддаляється від значень дієслів, утворених за допомогою суфікса *-iz-(a)-*. А це не відбувається, якщо дані дієслова походять від іменника на *-iá-*, оскільки тут ідеться про іменники, що означають певний вид акту чи дії, вписуючись таким чином в групу дієслів на *-iz-(a)-*, які походять від цього типу іменників. Перевага вважати їх похідними від іменників на *-iá-* полягає в тому, що не є необхідним встановлення якоїсь нової дериваційної серії, тому що вже маємо одну, в якій дієслова на *-iz-(a)* походять від іменників із закінченням *-iá-* (серія 5).

Усі розглянуті до цього дериваційні серії мають один і той же тип деривації, що і грецькі серії, за винятком серії (3), оскільки в грецькій мові дієслово ніколи не походить від іменника утвореного за

допомогою *-sis* [2: 74; 193, 250-253]. Щодо прикметників, необхідно відмітити, що в серії іспанської мови, в якій прикметник на *-ic-(o/a)-* є твірною основою дієслова на *-iz-(a)-* також не мають паралелізму з жодною грецькою серією, оскільки в цій мові дієслово ніколи не утворюється від прикметника з суфіксом *-ic-(o/a)-* [2].

<i>arcaico</i>	<i>arcaizar</i>
<i>católico</i>	<i>catolizar</i>
<i>cromático</i>	<i>acromatizar</i>
<i>dinámico</i>	<i>dinamizar</i>
<i>fanático</i>	<i>fanatizar</i>
<i>hermético</i>	<i>hermetizar</i>
<i>laico</i>	<i>laicizar</i>
<i>polémico</i>	<i>polemizar</i>
<i>político</i>	<i>politizar</i>

Незважаючи на невідповідність із жодного з грецьких дериваційних серій ці дієслова можуть бути утворені від відповідних прикметників на *-ic-(o/a)-*.

Найбільше проблем викликає дериваційна серія (1). У ній твірною основою дієслова може бути як і простий іменник (*silaba* → *silabizar*), так і складний прикметника на *-ic-(o/a)-* (*silábico* → *silabizar*). У цій серії, виходячи зі значення дієслова ми не можемо чітко визначити, якою є його твірна основа. *Colerizar* – це “*irritar poner colérico*”, що передбачає “*causar cólera*”; *consonantizar* – це “*transformar en consonante*” те само, що й “*dar carácter consonántico*”. В одному випадку *colerizar* значення дієслова відсилає до прикметника, а в іншому *consonantizar* – до іменника, при цьому тут немає підстав підтримувати той чи інший тип твірної основи.

З цих двох тлумачень ми схилиємося до того, щоб вважати твірними основами прості іменники, зберігаючи таким чином паралелізм з грецькою серією, однак ми не вважаємо це остаточним вирішенням проблеми. Можливо й немає єдиної дериваційної серії, а дієслова, в багатьох випадках, можуть бути утвореними як від простого іменника, так і від прикметника.

Як ми побачили, велика частина відіменникових дієслів походить від іменників з грецькою основою. У віддієприкметникових дієсловах грецький характер твірної основи не має великого значення; основним є те, що у своїй більшості деад’єктивні дієслова

походять від складних прикметників. Утворюються дієслова на *-iz-*(*a*)- від віддієслівних прикметників на *-ble* або *-il* та відіменникових на *-al(-ar, -íl)*, *-ic-* (*o/a*), *-(á/i)n(o/a)-*, *-aic-(o/a)-*:

-ble: *contable, contabilizar; permeable, permeabilizar; sensible, sensibilizar; estable, estabilizar; etc.*

-il: *móvil, movilizar; volátil, volatilar; etc.*

-al (-ar, -íl): *actual, actualizar; adverbial, adverbializar; central, centralizar; comercial, comercializar; connatural, connaturalizar; espiritual, espiritualizar; general, generalizar; ideal, idealizar; impersonal, impersonalizar; individual, individualizar; inmortal, inmortalizar; intelectual, intelectualizar; internacional, internacionalizar; labial, labializar; legal, legalizar; etc. Familiar, familiarizar; regular, regularizar; particular, particularizar; secular, secularizar; singular, singularizar; etc. Mercantil, mercantilizar; civil, civilizar; hostil, hostilizar; gentil, gentilizar; etc.*

-ic(o/a): *cromático, cromatizar; político, politizar; fanático, fanatizar; católico, catolizar; dinámico, dinamizar; dramático, dramatizar; hermético, hermetizar; polémico, polemizar; islámico, islamizar; soviético, sovietizar; etc.*

-(á/i)n-(o/a)-: *americano, americanizar; germano, germanizar; urbano, urbanizar; castellano, castellanizar; eterno, eternizar; hispano, hispanizar; humano, humanizar; latino, latinizar; etc.*

-aic-(o/a): *arcaico, arcaizar; judaico, judaizar; hebraico, hebraizar; etc.*

Отже можемо зробити висновок, що суфікс *-iz-(a)*- останнім часом проявляє тенденцію брати за твірні основи іменників – іменники з грецьким коренем і як прикметникові основи – прикметники, що переважно походять від іменників, та, меншою мірою – від простих чи віддієслівних прикметників.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Pena J.* La formación de verbos en español: la sufijación verbal / J. Pena // La formación de palabras / ed. : Soledad Valera. – Madrid : Taurus Universitaria, 1993. – P. 217–281. 2. *Pena J.* La derivación en español: verbos derivados y sustantivos verbales / J. Pena // Verba. – Santiago de Compostela : Universidad de Santiago de Compostela, 1980. – 302 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Bosque I.* Diccionario inverso de la lengua española / Ignacio Bosque, Manuel Pérez Fernández. – Madrid: Gredos, 1987. – 716 p. 2. *Diccionario de la lengua Española.* – XXVIII ed., T.1. – Madrid: RAE, 2001. – 2368 p. 3. *Diccionario de la lengua Española.* – XXVIII ed., T.2. – Madrid: RAE, 2001. – 1180 p.